

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Marge Altsaar

LISA-AASTA JA 9. KLASSI ÕPILASTE EDASIÕPPIMISE TEADLIKKUSE
VÕRDLUS KAHE LÕUNA-EESTI ERIKOOLI NÄITEL

bakalaureusetöö

Juhendaja: pedagoogika kandidaat Hasso Kukemelk

Tartu 2020

Resümee

Lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste edasiõppimise teadlikkuse võrdlemine kahe Lõuna-Eesti erikooli näitel

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli võrrelda erikoolis põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi õppivate lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste edasiõppimise teadlikkust. Valimisse kuulus kahe Lõuna-Eesti erikooli 18 õpilast, 7 õpilast lisa-aastalt ja 11 õpilast 9. klassist. Uurimustöö viidi läbi ankeetküsimuste kaudu ning kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit. Tulemusi analüüsid selgus, et lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste vahel ei esine olulisi erinevusi edasiõppimise teadlikkuses. Tulemustest selgus, et mõlema klassi õpilased tunnevad vajadust saada rohkem infot edasiõppimise võimaluste kohta ning töö autori arvates on vajalik lisada 9. klasside õppekavasse karjääriõpetuse aine.

Võtmesõnad: hariduslik erivajadus, põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava, lisa-aasta, eelkutseõpe.

Abstract

Comparison of awareness about further educational possibilities of additional year and 9th grade students' on the example of two special schools in South Estonia

The aim of this bachelor's thesis was to compare the awareness about further educational possibilities of extra-year and 9th grade students who are studying in a special school, according to the simplified curriculum of state basic school. The sample included 18 students from two special schools in South Estonia, 7 students from an additional year and 11 students from the 9th grade. The research was carried out through questionnaires and a quantitative research method was used. The analysis of the results revealed that there are no significant differences in the awareness of further studies between the additional year and the 9th grade students. The results showed that the students of both grades feel the need to get more information about the possibilities of further studies, and the author of the work thinks that it is necessary to include the subject of career education in the 9th grade curriculum.

Keywords: special educational needs; basic school simplified national curriculum, additional year, professional orientation studies.

Sisukord

Resümee	2
Abstract	2
Sisukord	3
1. Sissejuhatus	4
2. Teoreetilised lähtekohad	5
3. Metoodika	9
3.1 Valim	9
3.2 Protseduur ja mõõtevahend	9
4. Tulemused	10
5. Arutelu	16
6. Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus	17
Tänuõnad	18
Autorsuse kinnitus	18
Kasutatud kirjandus	19
Lisa 1.	22
Lisa 2.	23

1. Sissejuhatus

Põhikooli lõpus seisab noorel ees otsustamine, kuhu minna edasi õppima. Selleks aga, et jätkata õpinguid, on vajalik motivatsioon. Eestis on hetkel 39 erivajadustega laste põhikooli (Statistikaamet, 2019). Haridusliku erivajadusega õpilane erineb taustalt, isiksuseomadustelt ja võimetelt nii, et tema õppimisvajadust on raske rahuldada (Kõrgesaar, 2002).

Haridusliku erivajadusega õppijatele on vaja tagada oskuste omandamiseks rohkem aega. Ametikoolides jääb õpilaste arv järjest väiksemaks, kuid hariduslike erivajadustega õpilaste osakaal on kasvav (Haridussilm, 2017). Kutsekooli õppima asudes tekivad esimesed takistused juba sisseastumisel. Noored asuvad sageli õppima eriala, mis on valitud nende vanemate poolt või kooli poolt pakutud, selleks et täita puuduvaid õppekohti (Reier, 2019).

Mitmed erikoolid Eestis teevad koostööd kutseõppeasutustega, nii on lisa-aastal õppivatel õpilastel võimalus käia kutsekoolis eelkutseõppel, mis annab õpilasele eelneva ülevaate ja kogemuse temale võimalikest kutsekooli erialadest. Lisa-aastale on võimalus jääda lihtsustatud õppekavaga õpilastel ning lisa-aasta eesmärgiks on kergendada üleminekut edasisele haridusteele (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010 §54).

Eesti riik peab tagama kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada võimete kohast kvaliteetset haridust. Samas on rida sotsiaalseid, keelelisi ja soolisi, aga ka majanduslikke ja regionaalseid barjääre, mis neid võimalusi piiravad. Endiselt on probleemiks erivajadustega lastele ja noortele võrdsete haridusvõimaluste tagamine. Täiend- ja ümberõpe ei jõua sageli seda vajavate sihtgruppideni. Vaatamata paranemistendentsidele on Eestis endiselt kõrge koolist väljalangevus (Eesti elukestva õppe strateegia 2020, 2014, lk 15).

Uuringust „Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes“ (2012), mis telliti Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt, selgus, et väljalangevuse üheks põhjuseks on madal õpimotivatsioon ja hariduse vähene väärtustamine. Vösari (2014) rahulolu uuringust haridusliku erivajadusega õppija kohta kutsekoolis selgus, et 55,5 % vastanutest sooviksid eriala vahetada. Mittesobival erialal õppides tekitab see rahulolematuse ning kaob ka õpimotivatsioon (Vösar, 2014). Mutso (2006) uurimusest selgus, et erikooli õpilaste kõige suuremaks õpingute katkestamise põhjuseks kutseõppeasutuses on eriala mittesobivus. Käesoleva uurimistöo eesmärgiks oli võrrelda lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste edasiõppimise teadlikkust. Uuring teostati kahes Lõuna-Eesti erikoolis.

Käesolev uurimisteema valiti seetõttu, et autor töötab lisa-aasta õpilastega ning tema tööülesandeks on ka eelkutseõppe korraldamine kutsekooliga. Paralleelselt eelkutseõppega toimub ka karjäärinõustamine. Karjäärinõustamine toimub kahes etapis. Õppeaasta alguses tutvutakse erinevate ametite ja kutsekoolidega. Õppeaasta lõpus, kui eelkutseõpe on läbitud, räägitakse juba olemasolevatest kogemustest ning vaadatakse üle sügisel valitud edasiõppimise

plaanid. Igal õppeaastal külastavad erikooli ka Rajaleidja spetsialistid, kes teevad kutsesobivusteste ning tutvustavad edasiõppimisvõimalusi. Õppeaasta alguses on nii 9. klasside, kui ka lisa-aasta õpilased sama teadlikud oma edasiõppimisvõimalustest. 9. klassis ei ole aga karjäärinõustamine läbiv teema, vastupidiselt lisa-aastale. Eelkurseõppel käies saavad õpilased tutvuda lähemalt erinevate erialadega, tutvuda uue õppekeskkonnaga, mis on intellektipuuetega õpilastele väga oluline. Tagasisidet õpilase sobimise kohta proovitud erialale saadakse ka kutseõpetajalt, kelle tundides õpilane on eelkurseõppe ajal käinud. Eelkurseõppe kaudu saavad kutsekooli õpetajad võimaluse tutvuda tulevase õpilase ning tema haridusliku erivajadusega. Ennekõike on tähtis, et õpilane saaks sujuvalt minna üle järgmisele haridusastmele. Bakalaureusetöö eesmärgiks on võrrelda põhikooli lihtsustatud riiklikul õppekaval õppivate lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste edasiõppimise teadlikkust.

2. Teoreetilised lähtekohad

Kuigi kooli ülesanne on luua õpilastele võimalused eluks ja tööks vajalike teadmiste, oskuste ja eetiliste tõekspidamiste omandamiseks kutsehariduses, arvestades ühiskonna ja õppija vajadusi (Kutseõppeasutuse seadus, 2013, §3), peab õpilane ise olema õppimiseks motiveeritud. Motivatsiooni suurt tähtsust õppeedukuses on selgitanud välja varasemate uuringutega nii Jürisoo (2015) kui ka Päss (2013). Krull (2000) väidab, et õpimotivatsiooni kujundamiseks on vaja ennekõike kindlustada usk saavutatavasse eesmärki ning laiem väline motiveerimine sobib pigem oskuste harjutamiseks. Andes õpitavale konkreetsema ja tuttava vormi, on üldise motivatsiooni kujunemine tõhusam. Õppijate sisemise motivatsiooni tõstmiseks on mitmeid võimalusi. Brophy (1997) soovib kohandada õpitegevusi vastavalt õpilase huvidele, täiendada tavapäraseid õppetöö tegevusi fantaasiaelementidega ning arvestada õpilase kompetentsusvajadusega. Õpilase motiveeritusele saab kaasa aidata klassijuhataja, tehes kutsesuunitlusalt tööd ja karjäärinõustamist. Mutso uuringust erikooliõpilaste jätkuõppe võimalustest Eesti kutseõppeasutustes selgus, et õpetajatel ei ole kohandatud materjale erialasuunitlusalase töö läbiviimiseks, olemasolev materjal on koostatud tavaõppel õppivatele õpilastele. Tõhus karjäärinõustamissüsteem loob noorukile eeldused õige valiku tegemiseks edasiõppimisel ja tööle minekul (Mutso, 2006). Tugi-ja koostöövõrgustiku loomisest on oluline roll erivajadusega õppijaid toetavatel spetsialistidel ja koostööpartneritel (Kaikkonen, 2003).

Eestis õpivad lihtsustatud õppekaval kerge intellektipuudega õpilased (Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava, 2010, §1). Kerge intellektipuudega inimeste alla liigitatakse need,

kelle intelligentsuskvoot jääb vahemikku 50-69 ning nende psüühiline vanus jääb vastama 9-12 aastasele (Räsänen, 2007).

2016. aastal viisid Sao Paolo ja Braga ülikoolid läbi uuringu kutsehariduse mõjust intellektipuuega inimestele. Uuringu tulemused saadi kolme küsitluse kaudu, millest esimene viidi läbi enne kutseõppesse asumist, teine peale selle lõpetamist ja kolmas, kui uuritavad olid ühe aasta töötanud. Selgus, et lisaks õpitud erialale paranesid ka nende oskused oma elukvaliteeti ise mõjutada. Nad olid võimelised kujundama oma elu neile sobivaks vähema sotsiaalse abiga (Gomez-Machado, Santos, Schoen & Chiari, 2016).

Riigikontrolli kontrollaruandest „Erivajadustega laste õppimisvõimalused 2006“, ilmnes et erivajadustega õpilastest läks edasi õppima ainult 2/3 (Nõmm, Loom, & Paulus, 2007).

Tabel 1. Erivajadustega õpilaste osakaal koguarvust aastatel 2015-2018 (EHIS, 2017)

Õpilasi üldhariduses			
		Neist õpilasi HEV õpilaste koolides	
Õppeaasta		Arvudes	Protsentides
2015/2016	145860	2766	1,89%
2016/2017	149161	2834	1,89%
2017/2018	153277	2886	1,88%

Tabel 1 näitab hariduslike erivajadustega õpilaste arvu erikoolides, tabelis ei kajastu tavakoolis lihtsustatud õppekaval õppijad. Õpilaste protsent erikoolis on vaadeldud kolmel aastal püsinud sarnane.

Kaasava hariduse üheks eesmärgiks on võimaldada erivajadusega õppijal õppida kodulähedases koolis. Avatud, ehk kaasatud õpetamises, soovitakse intellektipuudega õpilastega arvestada, kuid on siiski vaja teha palju kitsendusi, sest piirangud tulevad sellistele õpilastele just õpivõime kahjustusest, mille tõttu õpilane ei ole võimeline õppetööd planeerima (Walburg, 1998). O. I. Lovaas toob oma teoses välja käitumisoskuste kujundamise tähtsuse. Alustada tuleks väikestest etappidest, kuni on saavutatud lõppeesmärk (Lovaas, 1998). Sarnane on ka lisa-aasta ülesehitus eesmärgiga viia õpilane edasiõppimiseni.

Aastatel 2005-2007 töötati välja lisa-aastale õppima jäämise kord. Tehti koostööd Soome erikooliga ning projekti käigus saadi kogemusi Soomest, Aura Instituudist. Eesmärgiks püstitati, et igal õpilasel on olemas plaan või valmisolek jätkata õpinguid (Võru Järve Kool, 2008). Kuigi koolipidaja otsusel võib ka tavakoolis pakkuda lisa-aastat lihtsustatud riikliku õppekava järgi põhikooli lõpetanutele (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010, §54), on see siiski jäänud enamasti erikoolide pärusmaaks.

Uuringus „Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes“ (Espenberg, Beilmann, Rahn, Reincke, & Themas, 2012) tuuakse välja karjäärinõustamise olulisus põhikoolis, mis peab sisaldama ülevaate andmist erinevatest erialadest ja edasiõppimisvõimalustest. Lihtsustatud õppekaval õppinule saab võimaldada lisaõpet, mis kestab ühe õppeaasta ja selle raames tehakse erialast koostööd kutseõppeasutusega (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010, §54). Siinkohal ongi tabelis 2 välja toodud lisa-aastal õppivate õpilaste arvud aastate lõikes.

Tabel 2. Erikoolides õppivate õpilaste koguarv ja lisa-aasta õpilaste arv (EHIS, 2017)

Õpilasi HEV õpilaste koolides			
Neist pikendatud ehk lisaõppel			
Õppeaasta	Arvudes	Protsentides	
2015/2016	2766	290	10,48%
2016/2017	2834	283	9,98%
2017/2018	2886	273	9,45%

Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur (2006) on koostanud raporti haridusliku erivajadusega noore sujuvaks üleminekuks koolist tööellu. Tuuakse välja individuaalse ülemikuplaani plussid. Enne üldhariduskooli lõpetamist soovitatakse koostada perekonna ja tugiisikuga koos ümarlaud, kus arutatakse ja kavandatakse noore tuleviku väljavaated. Järgnevasse tabelisse on koondatud mõned soovitused.

Tabel 3. Praktilised soovitused haridusliku erivajadusega noorele põhikooli lõpuaastal (Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur, 2006)

Valdkond	Soovitused
Info	<ul style="list-style-type: none"> - Koguda tuleb vajalikku või puuduvat infot noore elu- ja hariduskäigu kohta - Koguda tuleb infot kutsekoolituse programmide sisu ja kättesaadavuse kohta - Noorele ja perele tuleb anda infot tööturu võimaluste ja nõuete kohta - Vajaduse korral tuleb anda infot ka alternatiivsete lahenduste (sh jätkuõppevõimaluste) kohta
Juhendamine	<ul style="list-style-type: none"> - Toimub regulaarselt vastavalt noore ja kontaktisiku kokkuleppele - Noore ja tema pere ootusi tuleb arutada, et koostöös kaasatud spetsialistidega otsustada järgnevad tegevused

	- Lõpeb, kui noor leiab soovitud töö ja tuleb sellega võimalikult iseseisvalt toime
--	---

Käesoleval hetkel käimasoleva kutseõppeasutuse seaduse muutmisega on plaanis eelkutseõpe tuua tasemeõppesse. See annaks võimaluse neile, kel on kas põhikooli-, gümnaasiumi- või kutsekooliõpingud katkenud või pole nad valitud erialale kutsekoolis sisse saanud. Valikaastaprogrammi on rakendatud Tallinna Teeninduskoolis, Tartu Kutsehariduskeskuses ja Räpina Aianduskoolis (Tikerpuu, 2018). Valikaasta sisaldab kolme osa: karjääriõpe ja nõustamine; praktiline erialadega tutvumine; vajadusel tasandusõpe üldainetes (Innove, 2018).

Alljärgnevalt tabelist 4 on näha 2016. aastal Eesti Rakendusüuringute Keskuse poolt läbi viidud raportist, et lisa-aastale jäänud õpilaste edasiõppimamineku protsent on suurem (Kaska & Anspal, 2016).

Tabel 4. Lihtsustatud õppes põhikooli lõpetanud õpilaste edasiõppimise võrdlus (Räis & Sõmer, 2016)

Lisa-aastal õppimine	Üldkeskhariduses jätkanute osakaal	Kutsekeskhariduses jätkanute osakaal
Ei õppinud	0,53%	10,6%
Õppis	1,15%	12,6%

Eesti elukestva õppe strateegia eesmärkideks on muuhulgas viia täiskasvanuõppes osaluse määr 20%-ni, aastal 2012 oli see 12,9%. Lisaks vähendada madala haridustasemega mitteõppivate 18-24 aastaste inimeste osakaal 10,5%-lt 9%-le (Eesti elukestva õppe strateegia 2020, 2014).

Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse peaspetsialist Tiirmaa (2007) on välja toonud kutseõppesse ülemineku riskid, milleks on ka õppijale mittesobiv eriala või suhtlemise eripära. Riskide maandamise osas tuuakse välja tugivõrgustiku loomine, mille hulka kuulub ka põhikoolist eelkutseõppel kaasaskäiv saatja.

Lähtudes sellest, et lisa-aasta õpilaste teadlikkuse tõstmiseks edasiõppimise võimalustest tehakse pingutusi ja kasutatakse erinevad meetmeid, tekivad järgmised uurimisküsimused:

- 1) Kas edasiõppimisvõimalustest kutsekoolis on lisa-aasta õpilased teadlikumad kui 9. klassi õpilased?
- 2) Kas eelkutseõpe aitab lisa-aasta õpilasi erialavalikul?

3. Metoodika

Käesolevas bakalaureusetöös kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit, analüüsiks on kirjeldav statistika, mis annab ülevaate uuritavate eelistustest. Andmete töötlemiseks kasutas autor IBM SPSS Statistics Subscription programmis keskmiste võrdlemise funktsiooni. Tulemused on esitatud tabelite ja joonistena.

3.1 Valim

Bakalureusetöö eesmärgiks oli võrrelda intellektipuudega lisa-aasta ja üheksanda klassi erikoolis õppivate õpilaste teadlikkust õpingute jätkamisest kutsekoolis.

Tegemist oli eesmärgistatud valimiga, sest uuritavate valim lähtus uurimisküsimustest (Guarte & Barrios, 2006). Käesoleva uuringu jaoks olid uuritavatele seatud järgnevad kriteeriumid:

- 1) Õpilane õpib põhikooli lihtsustatud riiklikul õppekaval 9. klassis.
- 2) Õpilane on lõpetanud põhikooli 9. klassi lihtsustatud riiklikul õppekaval ja õpib lisa-aastal.

Valimisse kuulusid kahe Lõuna-Eesti hariduslike erivajadustega laste kooli 9. klassi ja lisa-aasta klasside õpilased, kes õppisid põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi. Kokku oli vastajaid 18, neist 11 9. klassist ja 7 lisa-aastalt.

Autor ei pidanud vajalikuks uurida soolist ega vanuselist jaotust. Samuti ei pidanud töö autor vajalikuks eraldi välja tuua vastuseid koolidepõhiselt, kuna uuriti erinevusi lisa-aasta ja 9. klassi lõpetajate vahel. Ankeedid täideti anonüümselt, õpilastele loeti küsimused ette ning vajadusel anti lisaselgitusi. Samuti pole avaldatud õppeasutuste nimesid. Tabel 5 näitab õpilaste jagunemist klassiti.

Tabel 5. Küsimustele vastajate arv ning suhteline sagedus

	Vastajate arv	Suhteline sagedus %
9. klass	11	61%
Lisa-aasta	7	39%
Kokku	18	100%

3.2 Protseduur ja mõõtevahend

Ligikaudu 2 kuud enne küsitlust võttis töö autor ühendust asjassepuutuvate klasside klassijuhatajatega ning peeti nõu, kuidas oleks kõige sobivam viis küsitlust läbi viia. Vestlustest

selgus, et parim viis seda teha oleks töö autoril endal, kuid klassis viibiks ka klassijuhataja, kui n-ö. oma turvaisik (Sattlet, 2001). Klassijuhatajad edastasid alaealiste õpilaste vanematele blanketi kirjaliku loa saamiseks õpilase uuringus osalemiseks (Lisa 1).

Andmete kogumine toimus läbi ankeetküsitluse, mille juurde sai vajadusel selgitusi anda. Küsimused koostati koostöös ühe valimisse kuuluva kooli logopeedi ja eripedagoogiga. Nimetatud spetsialistid on aastaid töötanud intellektipuuetege õpilastega. Ühes valimisse kuulavas koolis viidi karjääriõppe tunni raames läbi prooviküsitlus, milles osalesid ainult lisa-aasta õpilased ning küsitluse juures viibis ka eelmainitud kooli eripedagoog. Prooviküsitluse järel selgus, et mõned küsimused oli vaja ümber sõnastada ning mõned välja jätta. Korrigeeritud küsimustega küsitlus toimus õpilaste koolis ja nende enda klassis. Eelnevalt selgitati osalejatele ja lastevanematele uuringu protseduuri ja selle eesmärki. Uuring viidi läbi 2019.a. maikuus.

Küsimustik koosnes kolmest plokist. Esimeses osas tuli anda enda kohta pisut isiklikku infot (kas õpid eelutseõppel või 9. klassis ja kas oled käinud eelkutseõppel). Teine osa uuris rohkem teadlikkust ja tausta kutsekoolide kohta (kas soovid jätkata kutsekoolis; kas koolis tuleks rohkem tutvustada edasiõppimisvõimalusi jne) ning kolmandas osas sai panna kirja oma edasiõppimise soovi kindla ameti kohta (Lisa 2).

4. Tulemused

Õpilaste seas viidi läbi uuring edasiõppimise teadlikkuse kohta. Eesmärgiks oli võrrelda edasiõppimise teadlikkust lisa-aasta ja 9. klassi lõpetajate vahel. Küsimustele vastas 100% õpilastest. Uuringu tulemused on välja toodud üldistatud kujul. Õpilased vastasid ankeedis olevatele küsimustele, mis puudutasid edasiõppimise teadlikkust. Küsimustele sai vastata 5-pallisel skaalal, kus 5 – jah ja 1 – ei tea/ei ole veel otsustanud. Andmete kogumiseks kasutas töö autor Likerti skaalat ja analüüsimiseks kirjeldavat statistikat.

Mõlema erikooli lisa-aasta õppekavas on ette nähtud eelkutseõpe kutsekoolis. Ühest koolist käiakse eelkutseõppel mõlemal poolaastal ühe nädala jooksul igapäevaselt ning teisest koolist kogu õppeaasta ühel kindlal nädalapäeval. Küsitlusankeedist selgus, et kõik lisa-aasta klassi õpilased on käinud eelkutseõppel.

Alljärgnevalt jooniselt 1 on näha, et kutsekooliga tutvunud lisa-aasta õpilased on lähemal kutsekooli valikule võrreldes 9. klassi õpilastega, kes ei ole eelkutseõppel käinud. Selgus, et eelkutseõppel käinud lisa-aasta õpilased ei pea erialade tutvustamist sama vajalikuks, kui 9. klassi õpilased. Siiski peavad lisa-aasta õpilased edasiõppimisvõimaluste tutvustamist vajalikuks ja sooviksid külastada rohkem kui ühte kutsekooli. 9.klassi õpilased on külastanud kutsekoole ainult

lahtiste uste päevade raames, seega ei arva nad oluliselt, et kutsekooli külastamine oleks neid aidanud tulevase eriala valikul erinevalt lisa-aasta õpilastest.

Kutsekoolis edasiõppimise olulisust peavad 9. klassi õpilased siiski olulisemaks, kui lisa-aasta omad, kuid soovi õpingute jätkamise kohta kutsekoolis peavad samavõrra tähtsaks mõlema klassi õpilased.

Joonis 1. Küsitlusankeedi vastused tulpdiagrammina

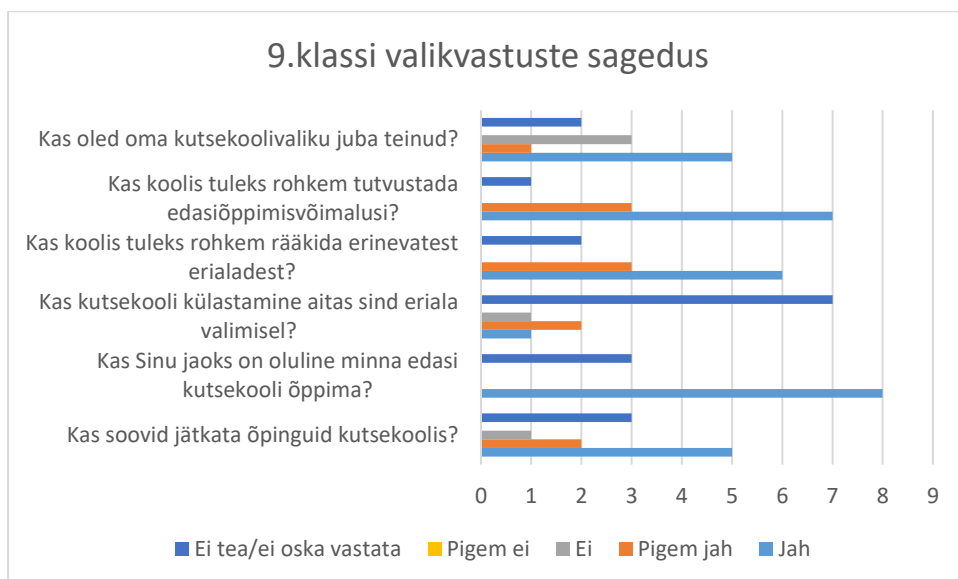
Saadud vastuseid analüüsiti programmiga SPSS. Kasutati keskmiste võrdlemise funktsiooni selgitamiseks välja, milliste vastuste juures esineb gruppidevaheline statistiline erinevus.

Tabel 6. Vastuste keskmiste SPSS-analüüs

Küsimus	Valimigruppide statistika					Sig. (2-tailed)
	G	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	
1. Kas oled oma kutsekooli valiku juba teinud?	1	7	3,71	1,890	0,714	0,693
	2	11	3,36	1,748	0,527	0,700
2. Kas koolis tuleks rohkem tutvustada edasiõppimisvõimalusi?	1	7	4,71	0,488	0,184	0,478
	2	11	4,36	1,206	0,364	0,404

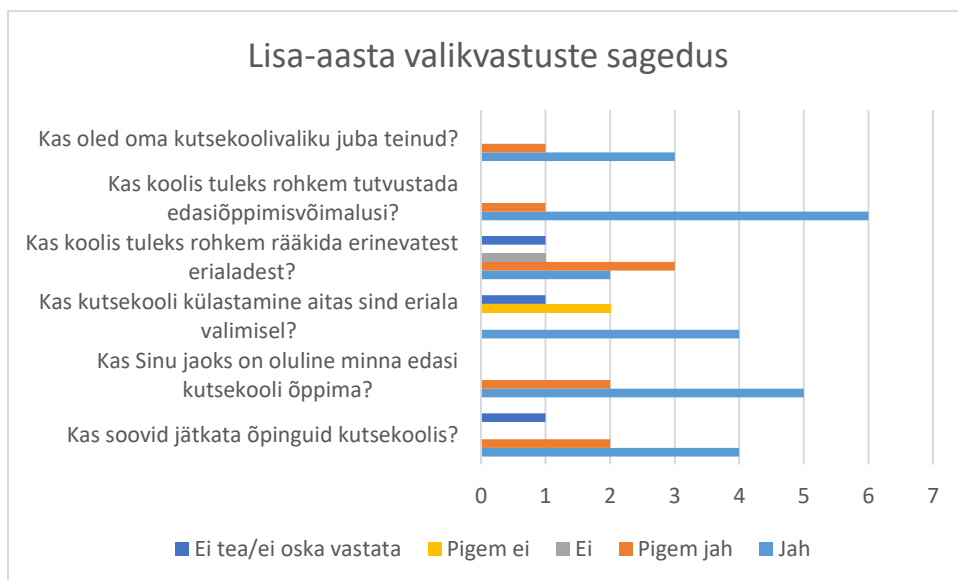
3. Kas koolis tuleks	1	7	3,43	1,512	0,571	0,453
rohkem rääkida	2	11	4,00	1,549	0,467	0,452
erinevatest erialadest?						
4. Kas kutsekooli	1	7	4,29	0,951	0,360	0,004
külastamine aitab sind	2	11	2,09	1,514	0,456	0,002
eriala valimisel?						
5. Kas sinu jaoks on	1	7	4,29	1,496	0,565	0,591
oluline minna edasi	2	11	4,64	1,206	0,364	0,612
kutsekooli õppima?						
6. Kas soovid jätkata	1	7	3,71	1,890	0,714	0,774
õpinguid kutsekoolis?	2	11	3,45	1,809	0,545	0,777

Küsimus 4 puhul on mõlemal grupil selgelt välja kujunenud vastusevariantide erinevad keskvärtused. Tabelist 6 selgub, et 4. küsimuse vastused kahe grupi lõikes on statistiliselt erinevad, sest $p(\text{Sig.}) < 0,05$. Seega on 4. küsimuse (Kas kutsekooli külastamine aitab sind eriala valikul?) vastustes selgelt eristatavad kahe grupi poolt eelistatud vastusevariandid. Mida väiksem on p -väärtus, seda väiksem on võimalus, et tulemust on mõjutanud juhus. Ülejäänud küsimuste juures ei saa kahe grupi vahel olulist statistilist erinevust välja tuua, sest $p > 0,05$. Selle üheks põhjuseks on suhteliselt väike vastajate arv. Tulemustes kajastuvad suurimate standardhälvetega vastused anti 1. (Kas oled oma kutsekooli valiku juba teinud?) ja 6. (Kas soovid jätkata õpinguid kutsekoolis?) küsimusele. Suur standardhälve näitab, et küsimusele anti väga erinevaid vastuseid. Sellel võib olla erinevaid põhjuseid: õpilane teab, mis eriala ta tahab õppima minna, kuid ei ole veel kooli suhtes otsustanud, sest seda eriala on võimalik õppida rohkem kui ühes koolis; õpilane ei ole veel otsustanud, kas ta läheb edasi kutsekooli, kuid kui läheb, siis teab millisesse, selline juhus on võimalik ka siis, kui õpilane otsustab jääda peale üheksandat klassi lisa-aastale õppima jääda. Tulbas G märgib nr. 1 lisa-aasta vastajaid ja nr. 2 märgib 9. klassi vastajaid.

Joonis 2. 9. klassi valikvastuste sagedus

9. klassi õpilaste vastustest selgub joonisel 2, et umbes pooled (5 õpilast 11-st) on oma kutsekooli valiku teinud ning sama arv soovib oma õpinguid kindlalt kutsekoolis jätkata. Kaheksa õpilast üheteistkümnest peavad õpingute jätkamist kutsekoolis oluliseks. Seda, et koolis tuleks rohkem tutvustada edasiõppimisvõimalusi, peavad vajalikuks seitse õpilast üheteistkümnest. Kuigi kutsenõustamine ja karjääri planeerimine on õppekava osa, võib see erinevate ainete lõimimise kaudu lihtsustatud õppekavaga õpilastele arusaamatuks jääda. Kuus õpilast arvavad, et koolis tuleks rohkem rääkida ka erinevatest erialadest.

Joonis 3. Lisa-aasta õpilaste valikvastuste sagedus

Kahjuks on nende erialade arv piiratud, kuhu lihtsustatud õppekavaga õpilasi vastu võetakse ja seega võis õpilastele jääda arusaam, et tutvustatud on liiga vähe ameteid. Kõik seitse õpilast, kes ankeedis väitsid, et on käinud kutsekooliga tutvumas, nõustusid sellega, et kooli külastus aitas neid eriala valikul.

Joonis 3 toob välja, et lisa-aasta seitsmest õpilasest neli on oma kutsekooli valiku teinud, kolm jättis vastamata. Edasiõppimise võimaluste tutvustamist soovivad kõik õpilased, see tuleneb ilmselt sellest, et eelkutseõppel on käidud ainult ühes kutsekoolis, kuid Rajaleidja spetsialistid on siiski karjääriõppe raames erinevaid võimalusi tutvustanud. Sama kehtib ka erinevate erialade tutvustamise kohta, karjääriõppe raames on neid tutvustatud, kuid nii nagu 9. klassi puhulgi, ei suuda õpilased läbi lõimimise karjääriõppe teadmisi omandada. Ainult neli õpilast seitsmest arvas, et kutsekooli külastamine aitas teda eriala valimisel, üks ei osanud vastata ja kaks arvasid, et pigem ei aidanud. Kõik õpilased peavad oluliseks edasi kutsekooli õppima minekut. Õpinguid soovivad jätkata kuus õpilast seitsmest.

Tabel 7 näitab vastuseid küsimusele, kui otsustasid õpinguid jätkata kutsekoolis, siis põhjenda valikut.

Tabel 7. Õpilaste põhjendused kutsekoolis õpingute jätkamise kohta

	Lisa-aasta	9. klass
Õppida meelepärast eriala	1	1
Soov õpinguid jätkata	3	
Hea haridus		1
Kindlam tulevik	2	2
Niisama		2
Vastamata	1	5

Tabelist selgub, et 9. klassi üheteistkümnest õpilasest viis ei osanud põhjendada, miks edasi kutsekooli õppima minna. Lisa-aasta õpilased, kes on käinud eelkutseõppel ning on tutvunud nende erialadega, mida neil on võimalik õppima minna, on teadlikumad, milleks edasiõppimine on neile vajalik.

Tabel 8. Külastatud kutsekoolide arv

Kutsekoolide arv	0	1
Lisa-aasta õpilased		7
9. klassi õpilased	4	7

Tabelis 8 on näha kutsekoolide arv, mida õpilased on külastanud. Kõik 7 lisa-aasta õpilast on külastanud ühte kutsekooli ja 9.klassi 11-st õpilasest 5 on käinud ühes kutsekoolis ja 6 õpilast ei ole üldse käinud. 9. klassi õpilased on saanud külastada kutsekooli ainult lahtiste uste päevade raames.

Küsitlusankeet sisaldab ka küsimust selle kohta, kust on õpilased saanud infot erinevate kutsekoolide kohta. Sellele küsimusele oli vastamiseks võimalik valida rohkem kui üks variant.

Tabel 9. Infoallikas kutsekoolide kohta

Infoallikas	Kutsekoolist			
	Oma koolist	või kutsekooli kodulehelt	Rajaleidjast	Sõpradelt
Lisa-aasta õpilased	7	7	7	1
9. klassi õpilased	8	4	4	4

Tabelis 9 on näha, et kõik lisa-aasta õpilased olid saanud oma teadmisi kutsekoolide kohta oma koolist, kutsekoolist või selle kodulehelt ning Rajaleidjast, üks õpilane oli veel saanud infot sõpradelt. 9.klassi õpilastest 8 (koguarv 11) oli infot saanud oma koolist, 4 kutsekoolist või selle kodulehelt, 4 Rajaleidjast ja 4 sõpradelt. Rajaleidja spetsialist külastab uuringus osalevaid koole iga-aastaselt ning viib läbi kutsesobivusteste ning tutvustab erinevaid edasiõppimise võimalusi 9. klasside ja lisa-aasta õpilaste seas.

Tabel 10. Erialad, mida soovitakse kutsekooli õppima minna

	Lisa-aasta	9. klass
Sõiduki pindadehooldaja- rehvittehnik	1	2
Ehitusviimistleja	3	4
Köögiabiline	1	2
Mingi muu	2	3

Viimases küsitlusankeedi osas (tabel 10) tuli märkida eriala, mida sooviti õppima minna. Ette oli antud 7 eriala, mida on võimalik põhikooli lihtsustatud riikliku õppekavaga lõpetanud põhikooli õpilastel õppida ning samuti oli olemas lahter mingi muu valikuga. Nimekiri oli tehtud kolme kutsekooli erialavalikute seast. TABELISSE ON KIRJUTATUD AINULT ÕPILASTE POOLT VALITUD ERIALAD.

Mõlemas klassis osutus kõige valitumaks erialaks ehitusviimistlus. See eriala on populaarne ka kutsekoolis (Loik, 2020).

5. Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli võrrelda erikoolides õppivate põhikooli lihtsustatud riikliku õppekavaga õppivate lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste teadlikkust edasiõppimise kohta kutsekoolis.

Uurimus andis uurimisküsimustele järgnevad vastused:

1) Kas edasiõppimisvõimalustest kutsekoolis on lisa-aasta õpilased teadlikumad kui 9. klassi õpilased? Uurimuse tulemused näitavad, et lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste edasiõppimise teadlikkus ei erine märkimisväärselt. Mõlemate klasside õpilased soovivad, et neile räägitaks koolis rohkem edasiõppimisvõimalustest.

2) Kas eelkutsõppe aitab lisa-aasta õpilasi erialavalikul? Tulemused sellele küsimusele ei andnud olulisi erinevusi, kuid autori hinnangul oleks tulnud eriala valiku küsimus esitada teisiti. Antud juhul said õpilased teha oma valiku, omamata ettekujutust erialast, eriti puudutab see 9. klassi õpilasi, kes ei ole eelkutsõppel käinud.

Ankeetidele vastamise ajaks olid lisa-aasta õpilased juba läbinud eelkutsõppe ning vastus küsimusele õpingute jätkamise kohta kutsekoolis oli autorile ettearvatav. Seitsmest õpilasest üks ei olnud veel kindel ja kaks vastasid pigem jah. Käesoleval hetkel on töö autorile teada, et ühest valikus olevast kooli lisa-aasta õpilastest läksid kõik edasi kutsekooli õppima, teise kooli kohta puuduvad andmed. Sama küsimus 9. klassi õpilaste seas andis üheteistkümnest õpilasest kolm ei tea/pole otsustanud, üks õpilane vastas ei, kaks õpilast et pigem jah ning viis õpilast jah. Nagu lisa-aasta õpilaste kohta, on ka siin võimalik välja tuua see, et kaks õpilast vastanutest jäi edasi lisa-aastale ning üks ei jätkanud õpinguid. Siinkohal võrdleb autor 2016 aastal tehtud Centar uuringut enda uuringuga (Räis & Sõmer, 2016). Võrreldes edasiõppijate seas lisa-aasta ja 9. klassi lõpetanute osakaalu, on tabelist 11 näha, et mõlema uuringu kohaselt on seal lisa-aasta õpilaste osakaal suurem.

Tabel 11. Kahe uuringu võrdlus

	Õpingute jätkamine kutsekoolis Centari uuringu tulemustel	Õpingute jätkamine kutsekoolis käesoleva uuringu tulemuste ühe valikus oleva kooli näitel
Lisa-aasta õpilased	12,60%	100%
9. klassi õpilased	10,60%	73%

Nendele õpilastele, kes ei ole põhikooli lõpuks jõudnud endas selgusele, milline eriala oleks neile kõige sobilikum, võiksid kutsekoolid luua võimaluse osaleda valikaastal. Käesoleval hetkel on autorile teada, et valikaastal on võimalik osaleda ainult põhikooli riiklikul õppekaval õppinud õpilastel. Lisa-aastat ei ole kõigis erikoolides, rääkimata siis koolidest, kus HEV õpilane on pigem erand. Sellest, et intellektipuudega õpilased vajavad tuleviku kujundamiseks ja õpingute kavandamiseks rohkem aega, on oma uuringus täiendõppe kohta vaimupuudega inimestele välja toonud ka Marita Sysilampi (2012).

Põhjuste kohta, miks edasi minna õppima, jättis viis õpilast ehk 45% 9. klassi õpilastest vastama, lisa-aasta õpilastest ei vastanud üks. Kaks 9. klassi õpilast vastasid et niisama, siin võib olla põhjuseks see, et edasi ju peab õppima, sest vanemad käsivad. Kindlamat tulevikku näevad läbi edasiõppima mineku kummastki klassist kaks õpilast. Vestlustes õpilastega edasiõppimise kohta, uuritakse sageli, kas selle tööga tulevikus on võimalik korralikku palka saada.

6. Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus

Käesoleva uurimistöö kitsaskohaks on töö autori puuduv uurimistöö kogemus. Seega võib puudujääke leida nii valimis, küsimustikus, kui ka andmete analüüsis. Valimi väiksuse tõttu ei pruugi tulemused olla tõesed. Valimisse kuulusid uuringu hetkel kaks riigi haldusesse kuuluvat kooli, kuid oleks võinud kaasata ka munitsipaal- või erakooli. Küsitlusankeedi vastuseid analüüsidest tuli välja, et küsimused ei olnud otstarbekalt üles ehitatud. Näiteks said kõik vastata küsimusele: „Kas kutsekooli külastamine aitas sind eriala valikul?“, kuid selgus, et neli õpilast ei olnud kutsekoolis käinudki.

Kitsaskohtadest olenemata peab töö autor uuringut enda jaoks oluliseks. Eelkutseõpe ja karjääriõpetus tuleks viia ka erikooli 9. klassi õppekavasse, et õpilased saaksid tutvuda erialadega, kuhu neil on võimalik edasi õppima minna. Nagu väidavad Skogen & Holmberg (2002), on tähtis õppetöö planeerimisel arvestada eduperspektiivi, sest eduelamused arendavad

positiivset identiteeti ning suureneb ka õppimissoov. Läbi eelkurseõppe on seda võimalik lihtsamalt saavutada.

Kuigi uurimus ei toonud välja olulist erinevust uuritavate gruppide teadlikkuse vahel, on siiski eelkurseõppel osalenutel kutsekooli astudes märkimisväärne eelis, sest nad on tutvunud kooli keskkonna ja õpetajatega.

Tänuõnad

Soovin tänada kõiki õpilasi, kes kuulusid minu valimisse, nende klassijuhatajaid ning vanemaid. Samuti tänan juhendajat, kes on läbi oma juhendamise aidanud suurelt kaasa töö valmimisse. Kõige suuremad tänud lähevad minu abikaasale, kes oli mulle toeks kogu uurimistöö koostamise ajal. Tänu ka keeleteimetajale.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri .....

Kuupäev .....

Kasutatud kirjandus

- Brophy, J. (1997). *Kuidas õpilasi motiveerida*. Tartu: AS Ecoprint.
- Gomes-Machado, M.L., Santos, F.H., Schoen, T., & Chiari, B. (2016, March). Effects of Vocational Training on a Group of People with Intellectual Disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. Külastatud aadressil https://www.researchgate.net/publication/295860110_Effects_of_Vocational_Training_on_a_Group_of_People_with_Intellectual_Disabilities.
- Eesti Hariduse Infosüsteem (2017). Külastatud aadressil <https://www2.just.ee/ehis/statistika.html>.
- Eesti Elukestva õppe strateegia 2020 (2014). Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>.
- Espenberg, K., Beilmann, M., Rahn, M., Reincke, E., & Themas, E. (2012). *Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes*. Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/opingute_katkestamise_pohjused_kutseoppes.pdf.
- Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur (2006). *Individaalsed üleminekuplaanid Toetus üleminekul koolist tööellu*. Külastatud aadressil https://www.european-agency.org/sites/default/files/individual-transition-plans_itp_et.pdf.
- Garte, J. M., & Barrios, E. B. (2006). *Estimation Under Purposive Sampling*. Külastatud aadressil <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03610910600591610>.
- Innove. (2018). *Abiks otsustajale. Kutseõppe võimalused 2018-2019*. Külastatud aadressil <https://issuu.com/innove/docs/abiksotsustajale2018>.
- Jürisoo, J. (2015). *Õpimotivatsioon tehnoloogiaõpetuse, käsitöö ja kodunduse tundides III kooliastmes Valga maakonna ühe kooli näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Kaikkonen, L. 2003. *Kokkupuude erivajadustega on väljakutse kutseõpetaja oskustele ja õpetajakoolitusele*. Põltsamaa: Vali Press.
- Kaska, M., & Anspal, S. (2016). *Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus*. Külastatud aadressil <https://centar.ee/uus/wp-content/uploads/2017/01/Teemaraport-Tulemuslikkus-final.pdf>.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Kutseõppeasutuse seadus (2013). Külastatud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013001?leiaKehtiv>.

Kõrgesaar, J (2002). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Loik, A. (2020. 7. juuli). Kutseõppekeskuses on mitmel erialal suur konkurents. *Sakala*, lk. 3.

Lovaas, O. I., Ackerman, A., Firestone, P., Perkins, M., & Young, D. B., Carr, E. G., Newsom, C. (1998). *Arenguhälbega laste õpetamine*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Mutso, I. (2006). *Erikooliõpilaste võimalustest jätkuõppeks Eesti Vabariigi kutseõppeasutustes*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Nõmm, K., Loom, R., & Paulus, M. (2007). *Erivajadustega laste õppimisvõimalused*. Külastatud aadressil: http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/1_22007/39-43mustv.pdf.

Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadus (2010). *Riigi Teataja I 2010, 41, 240*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>.

Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava (2010). *Riigi Teataja I, 28.12, 14*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122010014>.

Pässa, Ü. (2013). *Põhikooli õpilase sisemine ja väline õpimotivatsioon õpilaste hinnangute põhjal ja selle seos keskmise hindega Harjumaa nelja kooli näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Reier, L. (2019, aprill 26). HEV õpilaste osakaal kasvab. Mida me selle teadmiseiga peale hakkame? *Õpetajate Leht*.

Räis, M. L., & Sõmer, M. (2016). *Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus*. Külastatud aadressil <https://centar.ee/uus/wp-content/uploads/2017/01/Teemaraport-Tahenduslikkus-final.pdf>

Räsänen, E. (2007). *Psühhiaatria*. Tallinn: Medicina.

Sattler, J. M. (2001). *Assessment of Children: Cognitive Applications, Fourth Edition*. Sattler Publisher.

Skogen, K., & Holmberg, J. B. (2002). *Kohandatud õpe ka kaasav kool*. Haridus- ja Teadusministeerium.

Statistikaamet (2019). *Üldharidus, aasta*. Külastatud aadressil <https://www.stat.ee/58084>.

Sysilampi, M. (2012). *Kehitysvammaisten jatkokoulutusvaihtoehdot – onko niitä?* Külastatud aadressil <https://core.ac.uk/download/pdf/38052513.pdf>.

Tiirmaa, L. (2007). *Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel*. Tallinn: Argo.

Tikerpuu, M. (2018, aprill 6). *Tasemeõppesse lisandub eelkutseõpe*. Õpetajate Leht. Külastatud aadressil <http://opleht.ee/2018/04/toohoivekeskus-tegeleb-nii-oppijate-kui-ka-tooandjatega/>.

Võsar, I. (2016). *Hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu õppekeskkonna ja tugiteenustega ühe kutsehariduskeskuse näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu.

Võru Järve Kool (2008). *Projektid 2008-2009*. Külastatud aadressil <https://jarvekool.edu.ee/projektid-2008-2009/>.

Walburg, W-R. (1998). *Vaimupuude pedagoogika alused*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Lisa 1.

Lugupeetud lapsevanem/esindaja.

Minu nimi on Marge Altsaar ja olen Ämmuste Kooli lisa-aasta eesti keele õpetaja. Hetkel õpin Tartu Ülikoolis kutseõpetajaks. Bakalaureusetöö teemaks on „Lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste edasiõppimise teadlikkuse võrdlemine kahe Lõuna-Eesti erikooli näitel“.

Uuringus on mul vaja küsitleda põhikooli lihtsustatud riiklikul õppekaval õppivate 9. klasside ja põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi lõpetanud 9. klassi lisa-aasta õpilasi ning selleks vajan ma Teie kirjalikku luba.

Küsitlus toimub kirjaliku ankeetküsitluse vormis, mille täitmise juures viibin ka mina. Kinnitan, et ma ei avalikusta Teie lapse ega kooli nime.

Olen nõus, et minu laps.....osaleb uuringus.

(lapse nimi)

Lapsevanema/esindaja nimi ja allkiri.....

Aitäh.

Marge Altsaar, email: margealtsaar@gmail.com, telefon 56205128.

Lisa 2.

	Mees		Naine			
	9. klass		Lisa-aasta			
1. Vati sugu						
2. Kus sa õpid?	Jah		Ei			
3. Kas sa oled käinud eelkutsõppet?	Jah		Ei			
4. Kas soovid jätkata õpinguid kutsekoolis?	Jah	Pigem jah	Pigem ei	Ei	Ei tea/ei ole veel otsustanu	
5. Kas Sinu jaoks on oluline minna edasi kutsekooli õppima?						
6. Kas kutsekooli külastamine aitab sind eriala valimisel?						
7. Kas koolis tuleks rohkem rääkida erinevatest erialadest?						
8. Kas koolis tuleks rohkem tutvustada edasiõppimisvõimalusi?						
9. Kas oled oma kutsekoolivalku juba teinud?						
10. Mitme kutsekooliga oled käinud tutvumas?	0	1	2	3	4	
11. Kus oled saanud infot kutsekoolide ja seal õpetatavate erialade kohta?	Oma kool	Kutsekool	Rajajaidja	Reklaam	Sõbrad/ tuttavad	
12. Kui otsustasid õpinguid jätkata kutsekoolis, siis palun põhjendada oma valikut.						
13. Märgi eriala, mida soovid õppima minna?						
Ehitusviimistleja						
Kõrgiajaline						
Sõiduki pindadehooldaja-rehvitehnik						
Plaatija						
Abikelnar						
Nooremaednik						
Puhastusteenindaja						
Mingil muu						

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Marge Altsaar,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Lisa-aasta ja 9. klassi õpilaste edasiõppimise teadlikkuse võrdlemine kahe Lõuna-Eesti erikooli näitel,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on

Hasso Kukemelk,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marge Altsaar

11.08.2020